

"Ας παρακαλέσωμεν τὸν Ὑψιστὸ νὰ μᾶς δῶνι πάντα τὴν βοήθειά Του καὶ ὡς Τὸν εὐχαριστήσουμε μὲ ὅλη μας τὴν ψυχὴ, γιατί μᾶς ἐδιάλεξε ὑπερασπιστάς τῶν πολυτιμότερων ἀγαθῶν ποὺ ἔχει ἡ ἀνθρωπότης καὶ μᾶς ὑψώσεν ἔτσι ἀπὸ τὴν ταπεινότητά μας εἰς σκεῦος ἐκλογῆς.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΤΑΞΑΣ

Μεταξάς

ΛΟΓΟΙ

ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

1936 - 1941

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

1936 - 1938

Είμαι εύτυχής πού βλέπω τὸν ἐνθουσιασμό εἰς τὰς ἐκδηλώσεις καὶ τὰ πρόσωπά σας καὶ μὲ τὴν πεποίθησιν αὐτήν, ὅτι αὐτὸς ὁ ἐνθουσιασμός θὰ εἶναι πάντοτε σταθερὸς καὶ μόνιμος, ἀναφωνῶ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν ψυχὴν μου: Ζήτω ἡ πόλις τῶν Σερρῶν! Ζήτω ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία! Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω ὁ Βασιλεὺς!

**ΛΟΓΟΣ ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ
ΕΙΣ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣ**

(28 Ὀκτωβρίου 1936)

Καθηγηταὶ καὶ Καθηγήτριαι,
Διδάσκαλοι καὶ Διδασκάλισσαι,

Σὰς ἐξήγησα διὰ νὰ σὰς μιλήσω. Γνωρίζω ὅτι αἱ δυσχέρειαι σας εἶναι πολλαί, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὰς ὑπερβῇτε. Δὲν πρέπει τίποτε νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸ ἐσωτερικόν σας, πού νὰ σὰς δυσκολεύῃ νὰ διαδίδετε ἐπάνω εἰς τὸν δρόμον πού χαράσσει τὸ Κράτος. Πρέπει νὰ διαδίδετε ὅπως θέλει αὐτό. Πρέπει πρῶτα-πρῶτα ἡ ἐμφάνισις τῶν παιδιῶν νὰ εἶναι ἀρτία. Ὑστερα πρέπει νὰ ἀνυψώσωμεν τὸ ἐθνικὸν φρόνημά των. Εἰς κάθε περίπτωσιν καὶ εἰς κάθε εὐκαιρίαν ἔχομεν τὸ Ἔθνος πλούσιον, μὲ μεγαλουργήματα πολιτικά καὶ στρατιωτικά καὶ μεγάλην ἱστορίαν. Τὸ Ἔθνος μας ἔδωκεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον τὴν σφραγίδα του. Ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς παρήχθη ἐκ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ του. Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ θὰ ἀντλήτε τὰ παραδείγματα τῆς διδασκαλίας σας. Ἐπίσης ζητῶ νὰ ἐργάζεσθε μὲ φρόνημα ἐνιαῖον. Ζητῶ τὴν ἐνίσχυσίν σας μὲ πίστιν καὶ ἐνθουσιασμόν. Εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θὰ μὲ κάμετε νὰ λάβω αὐστηρὰ μέτρα. Παραλλήλως ζητῶ νὰ ἀναπτύξετε τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα τῶν παιδιῶν. Ὅποιος μεταξὺ σας δὲν πιστεύει, νὰ φύγῃ. Ἄνευ πίστεως καὶ θρησκείας τίποτε δὲν γίνεται. Δὲν μπορούμε ν' ἀφήσουμε τὰ παιδιά μὲς ἐλεύθερα, διότι τοῦτο θὰ ἦτο καθαρῶς ἀντιπαιδαγωγικόν. Τὰ καθαρῶς ἐκπαιδευτικά ζητήματα τὰ ἀφήνω εἰς τοὺς διευθύνοντας ὑμᾶς. Παρακαλῶ νὰ μὴ παρεξηγήσετε τὴν αὐστηρὰν γλῶσσαν μου, διότι τοῦτο εἶναι ἀνάγκη, διὰ νὰ ἀναγκάσω τοὺς ἐλαχίστους ἐκείνους ἐξ ὑμῶν οἱ ὅποιοι διστάζουν, νὰ συνταχθοῦν μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Κράτους. Ἡ μεγάλη πλειονότης σας εἶμαι βέβαιος ὅτι μὲ ἀκολουθεῖ.

Τώρα θέλω νὰ σὰς πῶ μερικά πράγματα ἀπὸ τὰς τελευταίας μου ἐντυπώσεις. Ἐδῶ ἡμπορῶ νὰ πῶ ὅτι εἶμαι ἀπολύτως εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν

ἐμφάνισιν τῶν μαθητῶν καὶ τῶν μαθητριῶν. Βεβαίως καταλαβαίνω τὰς δυσκολίας σας καὶ δὲν θέλω νὰ σὰς μειφθῶ, διότι δὲν ἡμπορέσατε νὰ περάσετε τὰς δυσκολίας, ἀν καὶ ἐλπίζω ὅτι θὰ καταβάλετε ὅλην σας τὴν δύναμιν, ὥστε εἰς τὸ μέλλον νὰ τὰς ὑπερβῇτε. Ἀλλὰ δὲν ἡμπορῶ καὶ νὰ μὴ παρατηρήσω ὅτι καὶ μερικοὶ ἀπὸ σὰς φταῖτε σὲ μερικά πράγματα. Ἀπὸ τὴν προχθεςινὴν παρέλασιν δὲν εἶμαι ἀπόλυτα εὐχαριστημένος καὶ δὲν θέλω νὰ μοῦ πῇτε ὅτι δὲν ἦταν παρέλασις καὶ δὲν εἶχατε προειδοποιηθῇ, ἀλλὰ ὅτι ἔγινεν ἔξοφνα ἀπὸ ἐμὲ χωρὶς νὰ τὴν περιμένετε. Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς ἀξίζει. Τὸ νὰ θῇ κανεὶς τὰ παιδιά καὶ τὰ κορίτσια πού περνοῦν ἐν σώματι εἰς τοὺς δρόμους χωρὶς νὰ εἶναι προειδοποιημένα οὔτε αὐτά, οὔτε οἱ διδάσκαλοι των.

Διότι ὅταν εἶναι προειδοποιημένοι ὅλοι, τότε ἡ παρέλασις αὕτη ἡμποῦσε μὲν νὰ γίνῃ πάρα πολὺ καλὰ, ὅμως ἡ ἀξία της θὰ εἶναι ἡμισὴ ἀπὸ τὴν ἀξία τῆς ἄλλης παρελάσεως πού γίνεται ξαφνικά. Θέλω λοιπὸν νὰ πῶ ὅτι παρετήρησα πολλοὺς ἀπὸ τοὺς διδασκάλους ὅτι δὲν ἦσαν ἐνδεδυμένοι ἀκριβῶς ὅμοια μὲ τοὺς μαθητὰς τοὺς ὁποίους διηύθυναν. Δηλαδή, ἐνῶ τὰ παιδιά ἦσαν χωρὶς ἐπανωφόρια, παρετήρησα ὅτι μερικοὶ καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι ἐφοροῦσαν ὄχι μονάχα τὸ καπέλλον των, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπανωφόρι των καὶ κρατοῦσαν μάλιστα μίαν ὀμβρέλλαν ὑπὸ μάλης καὶ ἕνας μάλιστα εἶχε τὰ χέρια του στὶς τσέπες.

Ἐὰν θέλετε νὰ σὰς σέβωνται τὰ παιδιά τὴν στιγμὴν πού τὰ διευθύνετε, πρέπει νὰ ὑφίστασθε καὶ σεῖς ὅτι ὑφίστανται καὶ αὐτά. Ἄν αὐτὰ βρέχωνται, πρέπει νὰ βρέχεσθε καὶ σεῖς, οἱ διδάσκαλοι. Ἄν αὐτὰ κρυώνουν, πρέπει νὰ κρυώνετε καὶ σεῖς. Τὴν ὥραν πού αὐτὰ πηγαίνουν βῆμα, πρέπει καὶ σεῖς νὰ πηγαίνετε βῆμα μαζί μὲ αὐτά, καὶ πρὸ πάντων νὰ μὴν τοὺς χαλάτε τὸ βῆμα, ὅπως παρετήρησα προχθὲς ὅτι ἔγινε. Γιατὶ ἀλλιῶς τὰ παιδιά δὲν θὰ σὰς σεβαστοῦνε ποτὲ πραγματικά καὶ ἅμα δὲν σὰς σέβωνται ἀπὸ μέσα των, τότε δὲν θὰ ἡμπορέσετε οὔτε πραγματικά νὰ τοὺς ἐπιβληθῇτε καὶ οὔτε νὰ τὰ διευθύνετε. Δὲν μοῦ ἀρέσει νὰ βλέπω τὰ παιδιά καὶ κορίτσια νὰ διαβαίνουν ὁμαδικὰ σὲ παράταξιν εἰς τοὺς δρόμους καὶ νὰ ἔχουν τὸ κεφάλι των κρεμασμένο, σὰν νὰ τοὺς συμβαίνει κανένα μεγάλο δυστύχημα.

Πρέπει ὁ διδάσκαλος νὰ ἔχῃ τὸ κεφάλι του σηκωμένο ψηλὰ γιὰ νὰ διαβαίνουν καὶ τὰ παιδιά μὲ τὸ μέτωπον ψηλὰ καὶ ὑπερήφανα. Μονάχα δυὸ Γυμνάσια εἶδα νὰ παρελαύνουν ὥραϊα. Ἀπὸ τὰ ἄλλα Γυμνάσια καὶ Δημοτικὰ σχολεῖα μερικά περάσανε καλούςτικα καὶ μερικά οὔτε καὶ καλούςτικα. Μάλιστα σὲ μερικά Γυμνάσια καὶ σὲ πολλὰ δημοτικὰ σχολεῖα τὰ πιὸ μικρὰ παιδιά πού ἤρχοντο τελευταῖα, γιατί ἦταν τὰ μικρότερα καὶ κοντότερα, γιὰ νὰ φθάσουν τὸ βῆμα τοῦ μεγάλου ἔτρεχαν καὶ ἔτσακίζονταν, ἀνακάτευαν τοὺς στοίχους, γελοῦσαν καὶ ἐφώναζαν.

Ἔτσι τὰ παιδιά δὲν παίρνουν ἰδέαν τοῦ συνόλου καὶ δὲν καταλαβαίνουν ὅτι ὅλα μαζί ἀποτελοῦν σύνολον, σὸ ὅποιον εἶναι ἀλληλέγγυα. Θέλω νὰ καταλάβετε τὴν σημασίαν τοῦ πράγματος αὐτοῦ καὶ νὰ μὴν ἐπαναληφθῇ.

Αυτά που σας είπα άφορούν την σωματικήν εμφάνισιν τών παιδιών. Όσον άφορά την πνευματικήν μόρφωσιν και διανοητικήν ανάπτυξιν των, δέν έλαβα άφορμή νά την ιδώ άπό κοντά, θά λάβω όμως άργότερον άφορμήν και θά την προσέξω πολύ. Έγώ θέλω τά έξής πράγματα: Πρώτα - πρώτα νά τά κάμετε πραγματικά Έλληνόπουλα και Έλληνοπούλες, έχετε δέ, διά νά τά ένθουσιάσετε, μιá τέτοια Πατρίδα σάν την δικήν μας, και περισσότερο ύλικο άπό κάθε άλλο Έθνος. Γιατί μέσα σέ τρείς χιλιάδες χρόνια τό Έθνος αυτό τό δικό μας έδωκε τά μεγαλύτερα πράγματα. Και πρώτα - πρώτα τό Έθνος μας έδημιούργησε την θάσιν του σημερινού ευρωπαϊκού πολιτισμού. Αυτό τό αναγνωρίζουν και τό γράφουν μάλιστα όλοι οί μεγάλοι ευρωπαίοι συγγραφείς. Επί χιλιάδες χρόνια τό Έθνος έδωσε τά ωραιότερα δείγματα ένθικών άγώνων άνδρείας, ήρωϊσμού και κατορθωμάτων, τά όποια πραγματικώς έδόξασαν την ιστορίαν του. Η καλλιτεχνία και ή ποίησις τών προγόνων μας ύπήρξαν άπαραμίλλοι. Η ποίησις μας μάλιστα και εις αυτούς άκόμη τούς χρόνους της δουλείας ύπήρξεν ύπέροχος.

Όταν έχετε τό πολύτιμον αυτό ύλικόν ήμπορείτε εις κάθε μάθημά σας νά όμιλήτε στά παιδιά για τό Έθνος που άνήκουν και νά τούς φέρετε τά παραδείγματα για νά τά τονώσετε και νά τά ένθουσιάσετε, ώστε μίαν ήμέραν και αυτά νά μιμηθούν τά μεγάλα παραδείγματα τών προγόνων των. Πρέπει νά τά μάθετε νά είναι πειθαρχικά, διότι άνήκουν εις ένα σύνολον προς τό όποιον πρέπει νά έναρμονίζονται και νά μη κáνην τό καθένα, δι' του κατεβαίνει στο κεφάλι. Πρέπει νά τά μάθετε, δι' έλευθερία χωρίς τάξιν και πειθαρχίαν είναι άναρχία.

Τό άλλο πράγμα, που έχω νά σας συστήσω, είναι δι' πρέπει νά τούς άναπτύξετε τό θρησκευτικόν αίσθημα. Δέν σας ζητώ νά τά κάνετε θεολόγους, ούτε μέ ένδιαφέρει νά μάθουν τάς λεπτομερείας της εκκλησιαστικής ιστορίας. Έκείνο όμως που θέλω είναι νά πιστεύουν εις την άνωτέραν δύναμιν του Θεού και νά ύποτάσσονται εις αυτήν. Θέλω νά ζήσουν σάν Έλληνες Χριστιανοί. Δέν ήμπορείτε, Έλληνες εκπαιδευτικοί, που εργάζεσθε πρό παντός εις τά σχολεία της στοιχειώδους και μέσης εκπαίδεύσεως, νά είσθε ούδέτεροι και άδιάφοροι προς την θρησκείαν και νά λέτε δέν μάς ένδιαφέρει ή θρησκεία για τό παιδί, όταν μεγαλώση ας διαλέξη όποια θρησκεία θέλει. Αυτό καθαρά είναι μία προσπάθεια νά κάμετε τά παιδιά άθεα και νά τούς δώσετε για σημαία τόν άθεϊσμόν. Άλλά ή ιστορία διδάσκει, δι' τά έθνη δέν ήμπορούν νά άναπτύξουν μέγαλον μορφωτικόν πολιτισμόν, χωρίς νά προηγηθί βαθύ θρησκευτικόν αίσθημα.

Τό τρίτον πλέον πράγμα που σας ζητώ, είναι νά μη περιορίζεσθε εις τό νά άποκτούν τά παιδιά ξηρόν φορτίον γνώσεων. Δέν πρόκειται νά κάμετε τά παιδιά μας έγκυκλοπαιδικά λεξικά. Νά τούς διδετε, βέβαια, τάς αναγκαίας γνώσεις, αλλά πρό παντός νά τούς μάθετε νά μεταχειρίζονται τό ύλικόν των γνώσεων προς δημιουργίαν και παραγωγήν.

Κύριον έργον σας είναι ή διάπλασις του χαρακτήρος των και ή άνάπτυξις της θεληματικότητός των. Θέλω πρό παντός νά μάς δώσετε παιδιά δημιουργικά, τά όποια νά μάθουν όχι νά άπολαμβάνουν την ζωήν άργά και άδρανή, αλλά νά αγωνίζονται και νά δημιουργούν. Διότι αυτή είναι ή ζωή. Ζωή είναι ή δράσις όπουδήποτε και αν εύρίσκεται ο άνθρωπος, είτε εις την ύπηρεσίαν της επιστήμης, είτε της τέχνης, είτε του Κράτους, είτε της βιομηχανίας, είτε του έμπορίου, είτε της γεωργίας, είτε και της άπλης χειρωνακτικής εργασίας. Πρέπει τό παιδί νά μάθη νά άνεβαίνη δημιουργώντας και όχι κατεβάζοντας τούς άλλους εις έπίπεδον χαμηλότερον του ίδιού του. Για νά γίνη τό μυαλό του δημιουργικό πρέπει νά τό έξασκήσετε έσεις στά μαθητικά του χρόνια. Διότι όποιο μυαλό στραβώσει και γίνη άδρανές στά μαθητικά χρόνια, δύσκολα πλέον διορθώνεται, εάν διορθωθί ποτέ.

Πιστεύω δι' θά καταβάλετε όλας τάς δυνάμεις σας, εις αυτό που σας ζητώ. Ούτε νά φαντασθώ θέλω, δι' κανείς ή καμία άπό σας είναι δυνατόν νά σκεφθί ν' άντιδράση εις αυτά που ζητώ. Και τώρα σας άποχαιρετώ, αλλά όταν θά επιστρέψω, θά έξετάσω για νά δώ, αν αυτά τά όποια σας έξήτησα γίνονται όπως τά θέλω. Έλπίζω κανείς και καμία άπό σας δέν θά ύστερήσθι και μάλιστα δι' θά ύπερβήτε κάθε προσδοκίαν μου, διότι δέν σας λείπει ούτε ή θέλησις, ούτε ή άγάπη προς τό παιδί.

ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΑΟΝ ΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ

(7 Νοεμβρίου 1936)

Κρήτες,

Σήμερα εκπληροϋται ένα παλαιό μου όνειρο. Όταν ήμουν μικρό παιδί και όταν ήμουν νέος και έδιάβαζα τά ήρωϊκά κατορθώματα της Κρήτης και έδιάβαζα την ιστορία του Άρκαδίου και τούς άγώνας τούς τρομερούς τούς όποιους έκαμε αυτό τό νησί, έλεγα πάντα: Πότε θά ήμπορέσω νά ιδώ κι' έγώ την Κρήτη; Σήμερα βλέπω την Κρήτη διά πρώτην φοράν, διότι έπέρασαν έν τφ μεταξύ πόλεμοι, άσχολίες στρατιωτικές και πολιτικές, αί όποιαι μέ είχαν τραθήξει εις άλλα μέρη της Ελλάδος. Και έπειτα, όταν οί καιροί ειρήνευσαν, μέ έκράτησε πάλιν μακράν άπό την Κρήτην ένα άλλο πράγμα. Έγώ καλά ή κακά εύρέθην εις μίαν μεγάλην άντίθεσιν μέ τόν πολιτικόν άνδρα, τόν μέγαλο συμπολίτη σας, μέ τόν όποιον εις τάς αρχάς μέ τόση στενή φιλία συνεδέθην και αί περιστάσεις μάς έχώρισαν. Δέν ένόμισα λοιπόν πώς θά ήτο εύπρεπές δι' έμέ, και θά ήτο άνευλάβεια διά σας νά έλθω έδω, διά νά σας εκδηλώσω την άντίθεσίν μου τότε προς τόν μέγαλο συμπολίτη σας